

ФІЛОСОФІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗА ЧАСІВ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Юрченко Любов

Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)

доктор філософських наук,

професор кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін

Нинішня екологічна ситуацію в Україні, що особливо загострились за умов воєнної інтервенції РФ та її варварських руйнувань усіх сфер навколишнього середовища, викликає величезну стурбованість і тривогу. Екологічні проблеми можна охарактеризувати як кризові, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу. Винятковою особливістю екологічного стану регіонів України є те, що гострі локальні ситуації поглиблюються великими міждержавними соціально-екологічними катастрофами. За таких умов, екологічні проблеми сучасних реалій, трансформуючись у загальноєвропейські проблеми виживання, потребують осмислення вже не як суто природоохоронні, а як такі, що охоплюють увесь комплекс міждержавних проблем забезпечення гармонізації, коеволюції людини і природи на континенті.

Враховуючи ступінь загальнокультурної та філософської розробленості проблеми, за мету ставиться створення філософсько-антропологічної концепції формування та становлення екологічної соціальної відповідальності в освітньому процесі [1, с. 253].

Реалізація цієї мети передбачає побудову структурно-функціональної моделі екологічної соціальної відповідальності та виявлення резервів її застосування в освітній сфері

Основною парадигмою роботи є усвідомлення того, що екологічна соціальна відповідальність обумовлює відповідність соціальної діяльності і законів природної цілісності, зокрема, відповідність людської активності і такої якості природного середовища, як його життєпридатність. Наука, техніка, технологія в полі екологічної соціальної відповідальності є специфічними способами самовизначення природи і людського буття в процесі суспільно-історичної практики.

Регулятором екологічної соціальної відповідальності виступає екологічна свідомість. В роботі передбачається ідентифікувати основні інструменти формування екологічної свідомості (екологічні цінності, історично обумовлені форми зацікавлено діяльного відношення суб'єктів до об'єктів природи); встановити моральні бар'єри екологічної етики у суспільстві, що забороняють певні дії стосовно природи; передбачають критичне тестування природоохорони на духовність; виступають свого роду інструментом керівництва для з'ясування абсолютно нових, на перший погляд незрозумілих і непередбачуваних екологічних ситуацій; простежити синтез слов'янського етнічного досвіду минулого з досвідом реальних перетворень життєвого середовища [4, с. 237]

Основою інституалізації екологічної соціальної відповідальності є її процесуальне (діяльнісне) буття. Планується дослідження та взаємозв'язок

передуючих екологічному рівнів соціальної відповідальності, що відповідають економічним та юридичним основам природокористування [2, с. 83].

Має бути визначено форми загроз та ризиків феномену екологічної соціальної відповідальності, тобто різновиди і різноманітні прояви екологічної небезпеки в конкретних українських регіонах на базі використання даних національного екологічного моніторингу. В кожному випадку екологічна небезпека обумовлюється ступенем руйнування біосфери у воєнний час та загальними техніко-економічними параметрами системи споживання природних ресурсів і конкретними формами його привласнення в умовах післявоєнного відродження соціально-природного українського простору.

Екологічна соціальна відповідальність розглядається в роботі не як складова системи безпеки суспільства, а як інтегратор, здатний, з одного боку, консолідувати суспільство, а з іншого – створити безпечну основу його прогресу. Насильницьке перероблення синергетичної біосферної системи може викликати катастрофічні наслідки для самої людини. Тому неминучі певні обмеження діяльності, орієнтовані на вибір таких можливих сценаріїв зміни світу, у яких забезпечуються стратегії виживання. Ці обмеження потрібно виводити не тільки об'єктивними знаннями про можливі лінії розвитку об'єктів, але і ціннісними структурами, розумінням добра, краси, самоцінності людського життя, врешті-решт екологічною соціальною відповідальністю. В світлі екологічної соціальної відповідальності моральний бік майбутньої професійної діяльності нинішнього студента, незалежно від його національного, державного, релігійного чи філософського прояву, стає засадничо важливим, породжує необхідність синтезу знань і етичних цінностей [3, с. 562].

В ході научення планується відстежувати сучасний, реальний екологічний стан навколишнього середовища, що виявляє одну з найістотніших суперечностей, яка значною мірою виражає сутність екологічної соціальної відповідальності, – це компроміс між необхідністю подальшого нарощування виробництва і компенсаційними можливостями біосфери.

До багатьох ознак сучасної соціально-екологічної освіти треба додати ще одну, а саме: підприємницький напрям в освіті має включати значні елементи формування екологічної соціальної відповідальності. Цьому можуть посприяти також вивчення можливостей (та рекомендації) щодо формування та підтримки загальної європейської екомережі в західній Україні. Даний процес в певній мірі може прискорити інтеграцію України у європейську реальність, в тому числі і політичну.

Специфіка такого виду освіти полягає в тому, що вона повинна базуватися на принципі «випереджаючого відображення». Тобто у свідомості людини має відбуватися постійна оцінка можливих наслідків втручання в природу як безпосередніх, так і майбутніх. Екологічна освіта покликана допомогти людині усвідомити причини можливих екологічних змін, підказати шлях їх попередження, бо вся філософія виживання людства спонукає будувати освітній процес з урахуванням загрози для довкілля [4, с. 254].

Суспільство може функціонувати тільки на базі суттєво відмінних від сучасних споживацьких інтересів і мотивацій діяльності. З цього положення витікає нагальна необхідність формування нових уявлень про доцільність потреб і можливостей їх задоволення, яка буде реалізована засобами системи екологічної соціальної відповідальності в мирному майбутньому.

Філософія соціального розвитку людства передбачає велику увагу саме екологічній культурі і свідомості, інформованості людей про екологічну ситуацію в світі, регіоні, на місці проживання, їх обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних криз, з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації, що в кінцевому підсумку означає формування принципу відповідальності майбутнього фахівця за екологічно толерантну і виважену господарську діяльність.

Підготовка фахівців з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціальних проблем післявоєнної України.

Виходячи з цього, найголовнішими завданнями в системі мирної професійно-орієнтованої екологічної освіти мають бути:

- відродження кращих етнічних традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи;
- усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на єдності всього живого й неживого в системі гармонійного співіснування й розвитку;
- розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи в економіці природокористування;
- розвиток відчуття особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей;
- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження;
- впровадження екологічного просвітництва, що з одного боку, повинно бути самостійним елементом загальної системи освіти та виховання, а з іншого – виконувати інтегративну роль у всій системі.

Таким чином, в основу філософії екологічної освіти покладені принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та систематичності. Така освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманітарна складова вищої освіти у вимірах ХХІ століття : Монографія / Тридід О.М. та ін. Київ: УБС НБУ, 2013. 323 с.
2. Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільно світу / М. К. Маєр-Абіх ; пер. з нім. А.Єрмоленка. Київ: Лібра, 2004. 196 с.
3. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності. навч. посіб. / Смовженко Т. С. та ін. Київ: УБС НБУ, 2015. 609 с.
4. Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки: Монографія. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2008. 296 с.